די גאָלדענע קייט

פערטליאָר־שריפט פאַר ליטעראַטור
און געזעלשאַפטלעכע פּראָבלעמען

16

אַרויסגעגעבן פון ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ־ישראל

1953

תל־אביב

אינהאַלט

שלום אַש / אהבת חינם (צום אָנדענק פון אברהם רייזען) 5

הוד שמעוני / השפּעות 6

נ. תּמיר / די הסתּדרות און די גייסטיקע קליטה 23

הוד אינגאַטאָוו / גדעון 32

א. מ. פוקס / דער טאָג (דערציילונג) 37

הוד פּינסקי / הירשל ווערט נתגלה! 45

יחיאל האָפער / ה. רויזענבלאַט 50

ה. רויזענבלאַט / לידער 61

ה. ב. מאַלקין / לידער און געזאַנגען אין ספר הפלמ״ח 66

פון ספר הפלמ״ח:

לידער פון נתן אַלטערמאַן, חיים גורי, זרובבל גלעד, ע. הלל, חיים חפר, משה טאַבענקין, נתן יונתן, א. שלאָנסקי. 71

פאַרצייכענונגען, זכרונות און בריוו פון קעמפער; יוסף טאַבענקין, זרובבל גלעד, חיים חרמש, יוסף גדרון, משה זהר (פינקל), שאול אביגור (מאירוב), צבי בן־יעקב, חביבה רייך, ר. רייס. 81

ישׂראל רובין / ניט קעגן, ניט פאַר, נאָר מיט... 101

א. סוצקעווער / קורצע באַשרייבונגען 106

י. זרובבל / ישׂראל און גלות 111

י. מ. ניימאַן / דאָן קישאָט אין שאָטן פון דער פּאַלמע 120

שלמה שנהוד / לידער פון דער שויב אַרויס 167

לעאָ קעניג / פון פּאָרעמלאָזיקייט צו פאָרמען 173

קאַ. צעטניק / אין ריי צו דער קרעמאַטאָריע 185

ברוך האַגער / דער גילגול פון אַ ניגון 190

דב סדן / דער קאַלאָניסט 197

א. לים / משה סטאַווסקי 203

י. ראַפּאַפּאָרט / פון די תּנך־אימפּראָוויזאַציעס 208

לייבל חיין / שקיעה (דערציילונג) 215

שרייבער און ווערק:

קאָפּל שוואַרץ / וואַרשע און אירע ייִדן (וועגן אברהם לעווינסאָנס בוך תולדות יהודי ורשה) 221

יוחנן טווערסקי / די שטים פון תּימן (וועגן ח. הזז) 224

נחמן בלומענטאַל / אַ מאָנאָגראַפיע וועגן י. ל. פּרץ (ש. ניגערס בוך י. ל. פּרץ) 227

יצחק פאַנער / דער פּיאָנער פון ארץ־ישׂראלדיקן קאָלעקטיוון דאָרף (וועגן אריה שמריס ניי בוך) 232

זכרונות און דאָקומענטן: 236

אין ריי צו דער קרעמאַטאָריע

שורות.

נאַקעטע שורות.

געלע נאַקעטע סקעלעטן שטייען אויסגעשטעלט פּינקטלעך, גלייך, ·גרויס צו גרויס, קליין צו קליין —

„שטילשטאַנד!".

ס'איז געווען צו מאָרגנס נאָך דער גרויסער סעלעקציע. באַלד וועט מען אויסרופן די נומערן וואָס דאַרפן אַוועקמאַרשירן צו דער קרעמאַטאָריע.

אַלע שטייען אויסגעשטעלט אויף די אַפּעל־פּלעצער. יעדער בלאָק אויף זיין צוגע־טיילטן אַפּעלפּלאַץ. נאַקעטע שורות. הונדערט אין דער ברייט. „זעמטלעכע יודען אַנטרעטן!"... קיינער ווייס נאָך ניט ווער עס איז נעכטן בשעת דער סעלעקציע געוואָרן אויפגעשריבן. באַלד וועט מען דאָס וויסן, באַלד וועט מען אַרויסלייענען די נומערן.

דאָס פּעקל אוישוויצער קליידונג ליגט אויף דער ערד לעבן די פיס, צונויפגעלייגט מיט אַ סדר: צו ערשט די מאַרינאַרקע, דערויף די הויזן, פּירקאַנטיק צוזאַמענגעלייגט. שורות נאַקעטע לייבער אויבן, שורות קופּקעלעך קליידונג אונטן. פּינקטלעך. דייטשיש פּינקטלעך.

דער לעצטער אַפּעל. דער לעצטער אָפּשייל. אַלץ איז פון דיר שוין געוואָרן צוגענומען. געבליבן בלויז דאָס וואָס ליגט נאָך פאַרשטעקט ערגעץ אינעם סקעלעט דיינעם; דאָס וואָס דו רופסט עס: לעבן; דאָס וואָס דו ציטערסט אַזוי דעריבער. די קרעמאַטאָריע גייט עס איצט צונעמען. דו גופא וועסט דאָס באַלד דאָרט אַהין צו איר אַוועקפירן.

ס'איז העל. ס'איז ליכטיק. פּלוצלונג זעט מען אַ הימל. אַ לויטערער הימל. ביז איצט האָט מען ניט געוווּסט, אַז אין אוישוויץ איז פאַראַן אַ הימל. ערשט איצט, בשעתן לעצטן אַפּעל, ממש אין דער לעצטער מינוט, אַנטפּלעקט ער זיך פאַר די אויגן.

אַ שטיק זון ליגט אויף דער וואַנט פון קעגנאיבערדיקן בלאָק. דער אַפּעלפּלאַץ ווערט דיר פּלוצלינג ליב ווי אַ וואַרעמע היים. ער — דער שוידערלעכער אַפּעלפּלאַץ, אויף וועלכן דו האָסט אַזוי פיל געליטן, דו דערקאָנסט אים ניט מער. פּלוצלינג ווערט ער דיר טייער, אַלץ ווערט דיר דאָ טייער. דאָ איז איצט דיין היים. דיין וועלט. דאָ לעבט מען! די שורות נאַקעטע סקעלעטן ציטערן. קיינער וויל זיך ניט שיידן פון אַפּעלפּלאַץ.

דער הויפּטשאָסיי איז ליידיק. אַלע אויגן צו אים געשפּיזלט. קיינער ווייס ניט וואָס אַזעלכעס עס קומט פאַר אין קרעמאַטאָריע, נאָר יעדערער קוקט צום ליידיקן הויפּטשאָסיי, וואָס ציט זיך אַדורך לענג אויס די אַפּעלפּלעצער און זעט דאָרט דעם אַנטפּלעקטן סוד פון קרעמאַטאָריע: די אויפגעשריבענע נומערן וועלן באַלד אַרויסטרעטן פון די אַפּעלפּלעצער און זיך דאָרט אַוועקשטעלן. דער הויפּטשאָסיי איז איצט די קרעמאַטאָריע.

די זעלביקע ליכט. דער זעלביקער הימל. דאָ — דער אַפּעלפּלאַץ, דאָרט — דער

הויפּט־שאָסיי. קנאַפּע צוויי צענדליק מעטער טיילן זיי בלויז פונאַנדער. די זעלביקע ליכט, געלע זאַמד. באַלד וועט מען אויסשרייַען פון אַ ליסטע די אויפגעשריבענע נומערן. אויגן קוקן צו דער לאַנגער פאַדערשטער שורה: הונדערט רוקנס, נאַקעטע סקעלעטן אויסגע־שטעלט איינער לעבן צווייטן; אַ לאַנגער געלער פּאַס שטאָף אויסגעדריוולט און אויסגע־טראָלדט מיט גלייך אַראָפּהענגענדיקע פעדעם. יעדער פוס — אַ פאָדעם.

יעדער טראַכט: איך בין ניט קיין מוזלמאַן. איך בין געזונט און שטאַרק. איך בין ניט צווישן די אויפגעשריבענע. מ'זאָגט אַז בשעת דער סעלעקציע קוקט דער לאַגעראַרצט קודם־כּל אויפן געזעס. דער עיקר — דער געזעס. קוקנדיק אויף דער אויסגעשטעלטער פאָדער־שורה, טראַכט יעדער ביי זיך: איך האָב נאָך דאָרט פלייש. ער ווייס אויף זיכער אַז ער האָט נאָך פלייש. ער ווייס אויף זיכער, אַז אַזוי קוקט בשום־אופן ניט אויס זיין הינטן. נאָך עפּעס: אויב אַנדערע קוקן אָט־אַזוי אויס האָט דער לאַגעראַרצט נעכטן אים זיכער ניט אויפגעשריבן. פאַרקערט, ס'איז גוט צו שטיין בשעת אַ סעלעקציע צווישן אָט אַזעלכע. דיינע שאַנסן זענען זיכערער.

יעדער קוקט אויף די אויסגעשטעלטע לעכער־געזעסן וועלכע ציִען זיך לענג־אויס פאַר די אויגן און איז בשעת מעשׂה צופרידן. יעדער זוכט מיט די אויגן וואָס טיפערע לעכער; וואָס מער פאָדעם־דינע פיס. אין האַרצן פּיקט אַ האָפענונג.

ס'איז שטיל. שורות אויסגעשטעלטע סקעלעטן שטייען און שווייגן. ס'איז טאָג. פלוצלינג דערפילט מען אַ טאָג. ס'איז פאַראַן אַ נאַכט און ס'איז פאַראַן אַ טאָג. נאָך אַ נאַכט קומט אַ טאָג. נאָר דאָס פילט מען קיין מאָל ניט. אָבער אַז נאָכן טאָג וועט מער ניט קומען קיין נאַכט, דערפילט מען פלוצלינג — אַ טאָג. מער פון אַלעמען טוליען זיך מוזלמאַנישע ביינער צו אַזאַ וואַרעמער ליכטיקער טאָגיקייט.

שטיל. אַ גרויסע ליכט ליגט דאָ אויפן אַפּעלפּלאַץ. אומעטום איז פול מיט הימל. די שורות שטייען אָפּגערוקט אַכציק סענטימעטער איינע פון דער אַנדערער, און דער הימל ליגט אויף די געלע רוקנס פון דער פאָדערשטער שורה סקעלעטן. אַלץ איז באַלויכטן. אויפן ליידיקן הויפּטשאָסיי זעט מען קלאָר — דעם טויט.

בלאָק־עלטסטע לויפן אַהער און אַהין. די אַלמעכטיקע געטער פון לאַגער זענען איצט זייער באַשעפטיקט. זיי זענען פאַרהאַוועט און פאַרפּאָרעט. ס'לייגט זיך שווער אויפן שׂכל, אַז דאָס אַלץ איז לכּבוד די נאַקעטע געלע ביינער וואָס שטייען דאָ אויסגעסדרט.

אַ לויטערער הימל איז אויסגעשפּרייט איבער די גאָלע שיידלקעפּ. די ליכט פון טאָג שטייט אין דער לופט ווי אַ גאָלדענער טייך. דאָס שטילקייט גיסט זיך אַריין אין די אויערן און פאַרשטאָפּט זיי. גאַנץ אוישוויץ שווייגט.

ווייט, ווייט, איבער די דעכער פון די בלאָקן ציט זיך אַ גראַדליניקער פּאַס רויך צום הימל — בלאָ און יום־טובדיק. אַ ליכטיקער הימל. לויטער. שטיל. מיט אַ בלאָען וואָלקן קרעמאַטאָריע־רויך.

דער טויט גלעט דיר דאָס פּנים מיט זוניקע ליכט, מיט אויסגעשפּרייטן הימל, מיט שווייגעניש:

— ס'וועט דיר ניט וויי טאָן.

— באמת ניט?

— זעסט דאָך ווי שטיל עס ציט זיך דער רויך צום הימל.

דער לאַגער־עלטסטער לודוויק! שטענדיק טראָגט זיך פון אים דער אויפשוידערנ־דיקער געשריי. לודוויקן זעט מען ניט. לודוויקן הערט מען. ניטאָ קיין העפטלינג וועלכער

זאָל ניט לויפן זיך פאַרשטעקן בשעת איבערן לאַגער טראָגט זיך לודוויקס געשריי. איצט קאָן קיינער ניט אַנטלויפן. זיין געשריי גייט פון עק וועלט צו דער צווייטער. מען ווייס ניט ווּ ביי וועלכן בלאָק ער געפינט זיך. פון הינטן אָדער פון פאָרנט.

באַלד וועט עס זיך אָנהויבן. אויס מחשבות. צוריק אוישוויץ. צוריק סעלעקציע. צוריק קרעמאַטאָריע. לודוויק! באַלד וועלן זיי אַהערקומען, אַרויסלייענען די אויפגע־שריבענע. דער הימל ציטערט אויף די ביינער־אַקסלען פון די געלע שורות. אַלץ ציטערט. ציינער קלאַפן. ס׳איז קאַלט. קאַלט. דו ווייסט ניט צי דיין לייב שטויסט זיך אַזוי אין די נאַקעטע ביינער פון דיינע שכנים, אָדער צי זיי ציטערן דאָס אַזוי און שטויסן זיך אָן אין דיר.

באַלד וועט עס זיך אָנהייבן.

שכנים פון איין פריטשע, באַקאַנטע פון איין טראַנספאָרט, שטייען איינער לעבן דעם צווייטן. אויגן דרייען זיך אויס צו אויגן. אַ פאָר אויגן פרעגן:

— ווי קוק איך אויס?..

די צווייטע פאָר אויגן גיבן אַ לויף איבער דעם נאַקעטן סקעלעט פון פרעגער. זיי געדענקען אים נאָך פון דער היים:

— גוט. דו זעסט אויס גוט. דער ענטפער רייסט זיך פון מויל אַרויס שנעל ווי ניט דאָס וואָלט געווען דער עיקר. דער עיקר איז:

— און ווי קוק א י ך אויס?

דעם ערשטנס אויגן באַרויִקן זיך פון באַקומענעם ענטפער, אַ שטייגער ווי ער וואָלט באַקומען די תשובה פון לאַגעראַרצט אַליין. דער ענטפער האָט איצט צוגעטראָפן זיינע באַהאַלטענע געפילן. ס׳ווערט אים שרעקלעך גוט. ער ציטערט אַזש פון גוטסקייט. יאָ, ער דערמאָנט זיך. דעם צווייטנס אויגן וואַרטן דאָך אויף תשובה. ער דאַרף ענטפערן אויף דער געשטעלטער פראַגע. קוקט ער אויף דעם לייב פון צווייטן: אַ ביינערדיקער, אויס־געטרוקנטער סקעלעט — —

— גוט, דו זעסט אויס גוט... — און דערביי טראַכט ער: אָן ספק אַן אויפגעשריי־בענער! ס׳איז דאָך גאָר ניט קיין צורה פון אַ מענטש! ער געדענקט נאָך ווי יענער האָט אויסגעזען אין דערהיים. ער געדענקט אים נאָך פון די ערשטע טעג אין לאַגער. מיט זיך גופא איז ער כמעט זיכער. ס׳האַרץ גיט אים האָפענונג. ער באַמערקט ניט, אַז ער זאָל זיך האָבן אַ סך געענדערט. ער קען דען ניט זיין אייגן לייב? ער קוקט דאָך דערויף יעדן טאָג. ניין! ער זעט ניט קיין שום שינוי. ער דערמאָנט זיך ניט, אַז ער זאָל אַמאָל האָבן אַנדערש אויסגעזען. יעדן טאָג טאַפט ער זיך. אמת, ער זעט ניט זיין אייגן פנים. ער זעט בלויז די פנימער פון אַנדערע און געדענקט גוט ווי זיי האָבן אויסגעזען אַמאָל. ער באַשליסט דעריבער ביי זיך פעסט, אַז ער איז געזונט. ער פילט אַז ער איז געזונט. סאַראַ פאַרגלייך איז דאָס? דער צווייטער איז דאָך ממש אַ סקעלעט! ניט מער קיין מענטשלעכע צורה! נאָר איצט, אין אַזאַ מינוט, צו וואָס זאָל ער אים דאָס זאָגן?

און עס פאַלט אים גאָר ניט איין, אַז פונקט אַזוי טראַכט איצט דער צווייטער וועגן אים.

אויף אַלע שפראַכן פון אייראָפע, אויף איטאַליעניש און אויף ייִדיש, אויף פויליש און אויף האָלענדיש — פרעגן איצט אויגן איין און די זעלביקע פראַגע: ווי קוק איך אויס? פאַרשיידענע קולטורן, פאַרשיידענע קלימאַטן, פאַרשיידענע שפראַכקלאַנגען — אָבער אַלע מיט דעם זעלביקן מיין אין דער פראַגע: „ווי קוק איך אויס“?...

רויך פון פאַרברענטע ביינער האָט אויף אַלע שפראַכן די זעלביקע קאָליר...

**
*

דאָס איז מער ניט געווען הויפּטשאָסיי, דאָס איז געווען — קרעמאַטאָריע, אַלע האָבן עס געשפּירט, סיי די וועלכע זענען נאָך געשטאַנען אויפן אַפּעלפּלאַץ און סיי די וועלכע זענען אַריבער אַהערצו.

דאָס איז מער ניט געווען טויט — דאָס איז געווען אוישוויצער טויט. פאַראַן אוישוויצער לעבן און פאַראַן אוישוויצער טויט. דאָס איז געווען דער טויט פון אוישוויצער לעבן. צום געוויינטלעכן טויט זענען אַלע דאָ צוגעווינט. קופּעסווייז, קופּעסווייז ליגן זיי הינטער די בלאָקטויערן. אַ טויטער ליגט, אַ געהאַנגענער הענגט. אָבער טויטע זאָלן שטיין און קוקן צו דיר מיט אָפענע לעבעדיקע אויגן?...

דאָס איז עס.

אָט איז ער, דער פּחד, פאַר וועמען דער אוישוויצער פּחד האָט געציטערט. מען זעט אים איצט מיט די אויגן. ער שטייט אויפן הויפּטשאָסיי און וואַרט מען זאָל דיך צו אים אַריבערפירן.

קנאַפּע צוויי צענדליק מעטער ערד טיילן בלויז אָפּ דעם אַפּעלפּלאַץ פון הויפּטשאָסיי. „שטובן־דינסט” אויסגעשטעלט פון ביידע זייטן מיט גראָבע שטעקנס אין די הענט. אַנדערע כאַפּן דערווייל אַרויס פון די שורות די אַרויסגערופענע נומערן. דער הויפּטשאָסיי גייט דיר אַנטקעגן: קרעמאַטאָריע! „שטובן־דינסט” שלאָגט מיט שטעקנס איבער שיידלקעפּ. דער מוזלמאַן לויפט צווישן זיי אַדורך מיטן פּעקל קליידונג אין זיינע אויפגעהויבענע הענט, ווי איינער וואָס גייט אַריבער אַ טייך, ער לויפט גייענדיק און גייט לויפנדיק. דאָס פּעקל שטערט אים צו שיצן מיט די הענט דעם קאָפּ. אָבער מותּר זיין אויפן פאַרמעג בשעתן לויפן אויפן קרעמאַטאָריע־וועג — חלילה, דאָס פאַלט אים גאָר ניט איין.

אָנקומענדיק צום הויפּטשאָסיי שרייט פון מוזלמאַנס אויגן אַרויס אַ צופרידענע שרעק, אַ שלווהדיקער פּחד: ער איז בשלום אַריבער דעם וועג! ער קוקט מיט גרויסע שוואַרצאַפּלען. פון אָפּן־שטייענדיקן מויל רינט אַ לאַנגער גאַווער, פון דער נאָז — אַ לייכעץ. ער וויינט ניט, נאָר פּישטשעט מיט גאַנצן כּוח און טענהט פאַר עמעצן, אַ ניט זעעוודיקן; ער דערציילט אים עפּעס־וואָס אָן אויפהער. דאָס קול קומט ביי אים ניט אַרויס פון אָפּן־שטייענדיקן מויל נאָר פון די ריפּן קומט עס אַרויס. דאָס קול קלאַפּט דאָרט ווי אַ פאַרמישפּטער מיטן קאָפּ אין די קראַטן פון זיין צעלע. ער פּישטשעט אין דער לופט אַריין מיט אַ קול וואָס איז תּחילת ברייט, פלאַך, געקאַרבט ווי דער קאָפּ פון אַ טשוואָק, דערנאָך לאַנג, רונדיק, דין פאַרשפּיצט. ער הערט ניט אויף צו דרייען מיטן קאָפּ ווי צו אַ פאַרהוילענעם טאַקט און פּישטשעט מיטן גאַנצן כּוח.

טאָג און נאַכט, ליגנדיק אויף דער פּריטשע, האָט ער געאַנט וועגן דעם איצטיקן שטיין דאָ. ער האָט דאָס געזען מיט צוגעמאַכטע אויגן. דאָס האָט געשטראָמט אין זיינע אָדער־קאַנאַלן אַנשטאָט בלוט. דער ווייַ דערפון איז געלעגן אינעווייניק אין אים און דער פּחד פאַר דעם איז געשטאַנען פון דרויסן פאַר די אויגן. ער האָט עס געזען, אָבער פון דעסטוועגן האָט ער געהאָפט, אַז ער זעט עס נאָר. אים וועט עס אפשר אויסמיידן. איצט, שטייענדיק אויפן הויפּטשאָסיי, זעט ער פּלוצלינג עפּעס אַזעלכעס וואָס פריִער האָט ער וועגן דעם ניט געאַנט: דער פּחד איז אַריין אינעווייניק אין זיין געביין און דער ווייַ הענגט פון דרויסן פאַר די אויגן. ס'טוט אים ניט ווייַ אינעווייניק, נאָר פון דרויסן. דער אויסגעשפּרייטער הימל איבער די אויגן — טוט אים ווייַ. דער טאָג טוט אים שרעקלעך ווייַ.

דער אַפעלפלאַץ צווישן די צוויי בלאָקן, דאָרט ווו עס שטייען די איבערגעבליבענע — טוט אים מוראדיק וויי. דער האָריזאָנט וואָס איבער די שטעכלדראָטן ציט פון אים אַרויס לאַנגע פלאַכטעס ליכט. די פלאַכטעס ציִען זיך, ציִען זיך אָן אַ סוף. ער ווייס ניט צי עס ענדיקט זיך איצט אַלץ אָדער עס הייבט זיך איצט ערשט אָן; צי שטאַרבט ער איצט אָדער ער ווערט איצט געבוירן. באַלד וועט מען אים אַוועקפירן צו אַ שוידערלעכער אומבאַוווּסטקייט. ער טרינקט זיך אין אָט דער אומבאַוווּסטקייט ווי אין אַ ים. ניין, ס'איז ניט קיין ים, ס'איז — פחד! ער ווערט איצט דערטרונקען אין אַ פחד. דאָס מויל איז פול. ער קאָן ניט שרייען. נאָר אינעווייניק שרייט עמעצער פון ערגעץ אַרויס, פון אָנהייב ברייט, פלאַך, געקאַרבט און לסוף רונדיק, דין, שפּיציק.

דער פחד שרייט אויפן אוישוויצער הויפּטשאָסיי און דער עכאָ ענטפערט אים אָפּ פון נאַקעטע מוזלמאַנישע ריפּן אַרויס.

אויף די אַפעלפּלעצער שטייען די איבערגעבליבענע. יענע וועלכע מען האָט נאָך דאָס מאָל ניט אויפגעשריבן זייערע נומערן. זיי קוקן צום הויפּטשאָסיי, צו די מיט וועלכע זיי זענען אָקערשט געשטאַנען צוזאַמען, אַקסל ביי אַקסל; צוזאַמען געלעגן אויף דער פּריטשע, צוזאַמען געחלומט וועגן דער היים אין זוניקן איטאַליע אָדער אין רוישיקן פּאַריז; געחלומט וועגן גאַסן, טראַמווייען, פאָרהאַנגען איבער פענצטער און וועגן אַ קינד וואָס האָט נאָר־וואָס אָנגעהויבן שטעלן די ערשטע טריט און פאַלט אַריין גלייך אין דיינע געעפנטע אָרעמס. ערשט האָסטו מיט זיי גערעדט און אָט שטייען זיי שוין דאָרט אויפן הויפּטשאָסיי. זיי שטייען און קוקן אַהער מיט אַזעלכע גרויסע שטומע אויגן. זיי זענען אַוועקגעגאַנגען פון דיר און זיך אַפילו ניט געזעגנט. קיין איינציקן וואָרט ניט אַרויסגערעדט. זיי ווייסן דאָך וווּאַהין מען פירט זיי! וואָלטן זיי כאָטש ניט געקוקט מיט אַזעלכע אויגן! פאַר וואָס שרייען זיי ניט? פאַר וואָס וויינען זיי ניט? פאַר וואָס איז דאָ אַזוי שטיל?

אויגן קוקן צו אויגן. פון הויפּטשאָסיי צום אַפעלפלאַץ און פון אַפעלפלאַץ צום הויפּטשאָסיי. מען קאָן ניט ניט קוקן. דאָ, אויפן אַפעלפלאַץ, כאַפּט דיך פלוצעם אַרום אַ שוידער: ווי אַזוי קאָן אַ לעבעדיקער, אַ באַקאַנטער, וועלכער שטייט דאָרט אויפן הויפּטשאָסיי, קוקן צו דיר מיט אָפענע אויגן און איז פאָרט אַ טויטער? ווי אַזוי האָבן זייערע אַקסלען ערשט אַ מינוט פריִער אָנגערירט איינער דעם צווייטן? דאָס איז דאָך ניט קיין טויטער קערפּער. אַ טויטן קערפּער קאָן מען זען. מיט אַ טויטן קערפּער קאָן מען אַפילו צודעקן זיך אויף דער פּריטשע, עס זאָל ניט זיין אַזוי קאַלט. אָבער אַ טויטער זאָל שטיין און קוקן אויף דיר מיט אַזעלכע צוויי אָפענע אויגן! רבונו של עולם, פאַר וואָס איז דאָ אַזוי שטיל?...

— גאָנג! גאָנג!!!

— בלאָקשפּערע! בלאָקשפּערע!!!

די געשרייען פון די בלאָק־עלטסטע מישן זיך אויס מיט די מוראדיקע קלעפּ אינעם גאָנג. די איבערגעבליבענע אויפן אַפעלפלאַץ לויפן צוריק אַריין אין די ווידער געעפנטע בלאָקן. זיי כאַפּן זיך שנעל אַרויף אויף די ליידיקע פּריטשעס, פאַרשטעקן זיך, קאָרטשען זיך איין. זיי זענען צוריק אין דער ליבער היים. דאָס האָלץ פון דער נאַרע איז איצט ווייך ווי אַ מאַמעס שויס. די לופט פון די ליידיקע פּלעצער פון די אַוועקגעגאַנגענע שכנים הילט דיך אַרום ווי אַ וואַרעמע דעק.

אין דרויסן, אויפן הויפּטשאָסיי, שטייען נאָך יענע און וואַרטן מען זאָל זיי אַוועקפירן צו דער קרעמאַטאָריע.